

Mieczysław Polak
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Katecheza rodzinna i szkolna w procesie kształtowania życiowych postaw *fair play*

Streszczenie

Stosowanie zasady *fair play* w różnych obszarach międzyludzkiej rywalizacji wynika z postawy człowieka. Postawa ta jest ukształtowana poprzez system wartości, który dana osoba przyjmuje. Ten system wartości kształtuje się zwłaszcza w okresie dzieciństwa i młodości. Ważną i niezastąpioną rolę w tym procesie odgrywa rodzina i szkoła. W tych środowiskach, odpowiednio do ich charakteru, dokonuje się wychowanie do wartości i ich kształtowanie. Rodzina jest uprzywilejowanym miejscem wychowania przez doświadczenia, szkoła z kolei daje możliwości zdobyci pogłębionej motywacji dla kierowania się w życiu wartościami. Dla chrześcijan te dwa środowiska są także bardzo istotnymi miejscami katechezy. Stąd katecheza rodzinna i szkolna spełnia swoją ważną rolę w procesie wychowania do wartości. Niniejszy artykuł koncentruje się na prezentacji roli i znaczenia katechezy rodzinnej i szkolnej w procesie kształtowania życiowych postaw *fair play*.

Jak w każdej dziedzinie życia, tak i we współczesnym sporcie szerokie zastosowanie znajdują różnego rodzaju osiągnięcia naukowo-badawcze. Wpływają one nie tylko na możliwości bardzo dokładnych pomiarów osiągnięć sportowych, ale powodują także, że naturalna kondycja sportowca może być w różny sposób wspierana – uczciwie bądź nieuczciwie. Zastosowanie coraz to nowszych środków wzmacniających tę kondycję powoduje, że często trudno jest wykryć te, które dla uczciwej, właśnie *fair play* rywalizacji, są niedopuszczalne. Prócz tego inne możliwości, jakie dają współczesne osiągnięcia informatyczne czy techniczne mogą – rzecz jasna – wpływać na wyniki zawodów sportowych. Stąd głębszych podstaw uczciwej rywalizacji sportowej należy poszukiwać w odpowiednio ukształtowanej osobowości sportowca, który za kryterium *fair play* nie przyjmie możliwość wykrycia stosowania zakazanych technik czy środków, ale kryterium wartości, takich jak prawda, dobro, uczciwość, sprawiedliwość itp. Te wartości z kolei leżą u podstaw kształtowania życiowych postaw *fair play*. W ich kształtowaniu i rozwoju swoją niemałą rolę odgrywa szeroko pojęta katecheza – zwłaszcza rodzinna i szkolna.

1. Doświadczenie wartości w katechezie rodzinnej

Rodzina jest środowiskiem rozwoju, w którym główne znaczenie ma doświadczenie. W rodzinie nie mówi się o miłości, ale się kocha; w rodzinie nie mówi się o pomocy i trosce, ale doświadcza się ich; w rodzinie nie pyta się, kto i jak ma pomóc, ale się pomaga. To doświadczenie sprawia, że rodzina jest niezastąpionym miejscem kształtowania i rozwoju wartości. Rodzina spełnia wyjątkowe zadania nie tylko w obszarze wychowania do wartości. To wychowanie wpisane jest w integralny rozwój człowieka, w formowanie jego osobowości, która to, właściwie ukształtowana, staje się gwarancją postawy *fair play* i to zarówno w rywalizacji sportowej, jak w każdej innej dziedzinie życia. Jednym z ważnych elementów

warunkujących wychowanie do wartości jest doświadczenie związku tych wartości z codziennym życiem¹. Jeśli te wartości będą traktowane tylko jako pewien dodatek do życia, jako coś wprawdzie pięknego i dobrego, ale oddzielnego od rzeczywistości dnia powszedniego i świątecznego, to nie będą one miały większego życiowego znaczenia. Katecheza prowadzona w środowisku rodzinnym jest dobrym sposobem ukazania tego związku pomiędzy wartościami i życiem, ponieważ „będzie ona odsłaniać tajemnice, partycypować w życiu bieżącym i ukierunkowywać katechizowanego na przyszłość”².

W doświadczeniu chrześcijaństwa i związanych z nim wartości współczesny człowiek napotyka na pewne bariery. Język, symbole religijne nie odpowiadają bardzo często obrazowi stechnicyzowanego świata i wydają się być wyobcowane z życia. Ukazywanie chrześcijaństwa jako systemu definicji i abstrakcyjnie ujętych prawd, przy pomijaniu pytań i doświadczeń człowieka oddala go jeszcze bardziej od niego. Odpowiadając zarówno na potrzeby współczesnego człowieka, jak i na trudności niesione przez techniczną cywilizację katecheza zwraca się ku doświadczeniu. Powyższą zmianę dostrzega się przede wszystkim w katechezie ukierunkowanej antropologicznie, która wypowiedzi wiary odnosi do doświadczenia ludzkiego i na tej drodze pragnie odpowiedzieć na pytania człowieka obecnych czasów³.

Doświadczenie sprawia, że katecheza ma zapotrzebowanie, włącza się w życie i stanowi wartość społeczną⁴. To stwierdzenie katechetyczne odnosi się niewątpliwie do przekazu wartości w rodzinie, gdyż to właśnie doświadczenie wartości umożliwia ich kształtowanie w młodym człowieku. Celem zaś tych działań jest uformowanie odpowiednich postaw. W kształtowaniu postaw opartych na wartościach doświadczenie rodzi w człowieku pytania, nadzieje i niepokoje, uzasadnia i motywuje do życia według wartości i pozwala doświadczyć radości z wierności tym wartościom.

Pojęcie doświadczenia jest bardzo szerokie. W powszechnym rozumieniu jest ono „poznaniem i wiedzą zdobytą w życiu poprzez bezpośredni ogląd zmysłowy lub intuicyjny, a nie poprzez proces rozumowania. W sensie religijnym jest ono uświadomieniem sobie rzeczywistości boskiej”⁵. Termin „doświadczenie” przybiera jednak różne znaczenia w zależności od tego, do jakiej rzeczywistości zostanie odniesiony. Można zatem mówić np. o ogólnym czy podstawowym doświadczeniu ludzkim, doświadczeniu religijnym, doświadczeniu Boga, doświadczeniu duchowym i mistycznym. Wskazując na doświadczenie jako na źródło wychowania do wartości katecheza rodzinna odwołuje się zazwyczaj do tzw. głębokich doświadczeń ludzkich, rozumianych jako doświadczenia związane z „wielkimi pytaniami” życia i człowieka jak np. pytanie o istnienie Boga, przeznaczenie człowieka, początek i kres świata, o prawdę, dobro i zło, o sens cierpienia i miłości (por. DOK 152). Kształtowanie wewnętrznej postawy *fair play* w różnych dziedzinach życia odwołuje się zwłaszcza to pytań o sens takiej postawy. Te pytania bowiem służą poszukiwaniu wewnętrznej motywacji do takich postaw, gdyż to właśnie motywacja czy uzasadnienie stanowi konieczny warunek życia i działania w myśl zasady *fair play*.

W kształtowaniu wewnętrznych postaw uzasadniających uczciwe postępowanie istotne znaczenie mają różne codzienne doświadczenia. W doświadczeniu ludzkiej miłości np. w bezwarunkowości prawdziwej miłości człowiek może odkryć swoją wartość niezależną od jego działania, także od wyniku sportowej rywalizacji. Miłość człowieka wskazuje na jakieś prazródło, z którego wywodzi się wartość człowieka, dana mu wraz z jego egzystencją.

¹ Por. M. Polak, *Wprowadzenie w doświadczenie życia i wiary w katechezie rodzinnej*, w: J. Stala, E. Osewska (red.), *W poszukiwaniu katechezy rodziców. Studium teoretyczno-empiryczne*, Tarnów 2008, s. 207-208.

² Por. M. Majewski, *Tożsamość katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 117.

³ Por. M. Majewski, *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Kraków 1995, s. 57-62.

⁴ Por. M. Majewski, *Tożsamość...*, dz. cyt., s. 118.

⁵ S. Głaz, *Doświadczenie religijne*, Kraków 1998, s. 17.

Podobnie też doświadczenie cierpienia, zwłaszcza niezawinionego czy doświadczenie niedoskonałości świata i człowieka w konfrontacji z pragnieniem realizacji siebie i swoich marzeń, doświadczenie śmierci i namiętnej jej zwalczania umożliwiają odkrycie „warunkowości” ludzkiej egzystencji, a zarazem wskazują na jej „bezwarunkową” podstawę. Podobne znaczenie posiada doświadczenie bezwarunkowości wymagań moralnych oraz doświadczenie winy, których podstaw człowiek nie znajduje ani w sobie, ani w społeczności ludzkiej⁶.

Doświadczenie odróżnia się od zwykłego przeżycia. Przeżycie posiada wprawdzie pewne cechy doświadczenia wynikającego ze spotkania z rzeczywistością, ale nie jest z nim identyczne. Zasadniczą różnicę pomiędzy nimi dostrzega się w konsekwencjach. „Przeżycie pozostawia jedynie wspomnienie, doświadczenie prowadzi natomiast do przemiany stosunku człowieka do rzeczywistości doświadczanej. Przeżycie może stać się doświadczeniem dzięki procesowi odkrywania sensu”⁷. To zaś posiada kluczowe znaczenie w kształtowaniu życiowej postawy *fair play*, gdyż uniezależnia ją od zewnętrznych uwarunkowań i dostrzega jej głęboki sens. Ten zaś motywuje i wzmacnia zachowanie takiej postawy.

Doświadczenie ludzkie jest więc w jakiejś mierze doświadczeniem religijnym, a przynajmniej posiada taki wymiar. Wynika to z samej istoty człowieka, który nie może ograniczyć swojego życia tylko do spraw ziemskich, naturalnych czy empirycznych, ale sam w sobie posiada potrzebę i zdolność przekraczania tych rzeczywistości. Stawiając różne pytania, dotyczące choćby sensu życia, ostatecznego przeznaczenia człowieka czy doświadczając własnej ograniczoności, połączonej z nieograniczonością pragnień i tęsknot wskazuje na ów inny wymiar swojej istoty i swojego istnienia. „Nawet gdy człowiek oddala się w pewnej mierze od Boga i próbuje się uwolnić od *sacrum*, pomniejszając doświadczenie religijne, Bóg się do niego przybliży, dokonuje wewnętrznego zespolenia i przekazuje dary nadprzyrodzone, zwielokrotniając i wzbogacając doświadczenie religijne człowieka”⁸. Stąd katecheza rodzinna, która jest podstawową formą wychowania religijnego w rodzinie powinna w możliwie jak największym stopniu uwzględnić specyfikę chrześcijańskiego doświadczenia Boga, umożliwić je i pomóc w jego interpretacji.

Wychowanie do wartości w katechezie rodzinnej wymaga od rodziców między innymi zdolności do opowiadania o własnych doświadczeniach, dzielenia się nimi oraz świadczania życiową postawą o znaczeniu wartości. Dzielenie się doświadczeniami wiary i życia, opowiadanie o tych doświadczeniach wymagają niewątpliwie nie tylko odpowiednich zdolności, ale także i właściwego klimatu zaufania w rodzinie oraz czasu. Uwzględniając dzisiejsze uwarunkowania, i to zarówno pewną bezradność dorosłych w mówieniu o wartościach, jak i trudności ze znalezieniem odpowiedniego na to czasu należy podkreślić, że taki sposób kształtowania życiowej, w tym także i sportowej postawy *fair play* jest jednym z najsukuteczniejszych i zaniedbanie jego może prowadzić do poważnych konsekwencji.

Środowisko rodzinne stanowi zatem podstawowy obszar, w którym można najbardziej połączyć doświadczenie postawy *fair play* z jej kształtowaniem. Codziennosc, niosąca ze sobą przeróżne wydarzenia staje się odpowiednim miejscem do interpretacji, do odkrywania ich sensu, także w świetle wiary. Ten zaś związek pomiędzy samą wartością i jej doświadczeniem w życiu młodego człowieka jest konieczny, aby ukształtować odpowiednią motywację, nadać

⁶ Por. M. Polak, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 211-212.

⁷ J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 238.

⁸ M. Majewski, *Tożsamość...*, dz. cyt., s. 123.

sens i przekonać, że postawa *fair play* to jedyna droga uczciwego życia i takiej samej rywalizacji w różnych obszarach życia, w tym także i w sporcie.

2. Uzasadnienie postaw *fair play* w katechezie szkolnej

W kształtowaniu życiowej postawy *fair play* katecheza rodzinna posiada szczególną wartość wynikającą z możliwości doświadczenia podczas niej wartości uczciwego życia i postępowania. To doświadczenie ma wyjątkowy walor motywujący do kształtowania w sobie takiej postawy, pozwalający na dostrzeżenie sensu i wartości postępowania wg zasad *fair play* w różnych obszarach życia. Katecheza szkolna – na co wskażemy w tej części opracowania – swoje znaczenie w kształtowaniu życiowych postaw *fair play* uzyskuje przede wszystkim poprzez poznanie nowych wzorców tych postaw, doświadczenie wspólnoty wartości oraz kompetentne uzasadnienie znaczenia tych postaw i wartości.

Współczesna szkoła przeżywająca różne reformy organizacyjne i programowe, przechodząca przez różne kryzysy pozostaje nadal miejscem „spotkania ludzi”. „Szkoła – czytamy w dokumencie Ministerstwa Edukacji Narodowej – to spotkanie ludzi. Ów personalistyczny punkt widzenia, że w szkole najważniejszy jest człowiek, musi towarzyszyć wszelkim zmianom. [...] Szkoła – szczególnie podstawowa – ma być miejscem przyjaznego spotkania dzieci o różnym stopniu rozwoju”⁹. Choć założenie to nie zawsze jest realizowane w praktyce życia konkretnej szkoły, to jednak powinno nadawać całemu systemowi edukacji pewien zasadniczy kierunek rozwoju, prowadzący do ukształtowania się szkoły otwartej, przyjaznej, posiadającej pewien wymiar wspólnoty.

Działalność szkoły stanowi wsparcie rodziców w wypełnianiu ich zadań wychowawczych i realizowana jest poprzez stworzenie w szkole środowiska sprzyjającego wszechstronnemu rozwojowi ucznia, i to zarówno w wymiarze intelektualnym i społecznym, jaki i moralnym i duchowym. To środowisko poszerza krąg osób rodziny i pozwala doświadczyć szerszej wspólnoty: klasowej, koleżeńskiej, szkolnej. W ten sposób doświadczenie wartości uczciwego (*fair play*) życia nie zamyka się w kręgu własnej rodziny, znajomych ale rozszerza także na inne wspólnoty. W konfrontacji z rzeczywistością szkolną, związaną z rywalizacją na różnych płaszczyznach, to co zostało ukształtowane w rodzinie nie musi wcale zostać zaprzepaszczone. Wręcz przeciwnie, może uzyskać pogłębioną, bardziej intelektualną interpretację i uzasadnienie. Wspomniany powyżej dokument wskazuje również na to, iż programy nauczania i wychowania powinny kształtować w młodych ludziach tożsamość kulturowo-społeczną uwzględniając równocześnie otwartość na świat i inne kultury, umożliwiać nabycie ogólnej wiedzy oraz umiejętności jej zastosowania w życiu, motywować do poszukiwań tego, co nieznanego, kształtując przy tym także wierność zasadom etycznym, a jedną z nich jest przecież zasada *fair play*.

Jakkolwiek każdy okres szkolny ma swoje znaczenie i wnosi wkład w rozwój postawy uczciwego życia, to jednak czas młodości szczególnie domaga się pogłębionego uzasadnienia stosowania w życiu zasady *fair play*, gdyż okres ten jest wyjątkowym czasem konstruowania projektu przyszłego życia. „Młodość to nie tylko pewien okres ludzkiego życia – stwierdza Jan Paweł II – odpowiadający określonej liczbie lat, ale to jest zarazem czas dany każdemu człowiekowi i równocześnie zadany mu przez Opatrzność. W tym czasie szuka on odpowiedzi na podstawowe pytania, jak młodzieniec z Ewangelii; szuka nie tylko sensu życia, ale szuka konkretnego projektu, wedle którego to swoje życie ma zacząć budować. I to właśnie jest najistotniejszy rys młodości. Każdy wychowawca, poczynając od rodziców, a także każdy duszpasterz musi dobrze poznać ten rys i musi go umieć zidentyfikować w stosunku do każdego

⁹ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *O wychowaniu w szkole*, „Biblioteczka Reformy” z. 13, Warszawa 1999, s. 14.

chłopca i dziewczyny, i powiem jeszcze więcej: musi umiłować to, co jest istotne dla młodości”¹⁰.

W tym okresie rozwoju młody człowiek poszukuje wzorców osobowych. Jest wrażliwy na autentyczność postaw dorosłych. Łatwo wyczuwa nieuczciwość i stosowanie podwójnych zasad życia. Osobowe wzorce uczciwego życia, postawy *fair play* stanowią zatem istotny czynnik w pomocy młodym w tym, aby uwierzyli, że możliwe jest życie *fair play* nie tylko w rywalizacji sportowej, ale w różnych obszarach ludzkiego życia. „Świat, w którym żyjemy – stwierdza papież Franciszek – a zwłaszcza młodzież, potrzebuje wzorów, osób ukazujących, jak dawać z siebie to, co najlepsze, aby dary i talenty ofiarowane nam przez Boga owocowały oraz, czyniąc tak, wskazywały drogę ku lepszej przyszłości naszych społeczeństw. Działanie drużynowe, gra *fair-play* oraz zabieganie o to, by być najlepszym to wartości – także w znaczeniu religijnym terminu – które kierują waszymi wysiłkami na boisku. Jednakże, istnieje ogromna potrzeba tych wartości również poza stadionem, we wszystkich wymiarach życia wspólnotowego. Przymioty te pomagają tworzyć kulturę spotkania, w jakiej zaradzamy oraz wspieramy w potrzebach naszych braci i siostry, a także walczymy z przesadnym indywidualizmem, obojętnością, niesprawiedliwością, które przeszkadzają nam żyć jak jedna rodzina”¹¹.

Wszelkie kompetencje katechetyczne można kształtować tylko na bazie dojrzałej osobowości. Jakkolwiek stwierdzenie to wydaje się być oczywistym, to jednak w praktyce brakuje niekiedy katechetom tej właśnie podstawy. Niedojrzała osobowość staje się często źródłem niewłaściwych relacji, i to zarówno wobec uczniów, jak i nauczycieli. Negatywny jej wpływ na międzyludzkie relacje dotyczy każdego etapu rozwojowego adresatów katechezy. Wydaje się jednak, że w katechezie młodzieży jest on szczególnie mocno odczuwalny.

Młodzież przywiązuje szczególne znaczenie do właściwych kompetencji nauczyciela, który stara się przekazać jej określoną wiedzę czy kształtować pewne umiejętności. Łatwo też rozpoznaje, czy jest on w swojej dziedzinie profesjonalistą, otwartym na pytania i gotowym do trudnych dyskusji. Podważanie przekazywanych treści, stawianie różnych pytań, wyrażanie wątpliwości nie świadczą bowiem o kwestionowaniu przedmiotu, niechęci do nauczyciela, ale są wyrazem charakterystycznej postawy młodych ludzi na tym właśnie etapie ich rozwoju. Bogactwo młodości wyraża się w pytaniach, które jakkolwiek pojawiają się w całym życiu, jednak w młodości narzucają się one w sposób szczególnie intensywny, wręcz natarczywie. Świadczą one o „dynamice rozwoju ludzkiej osobowości”, która właściwa jest dla tego wieku. Młodzież stawia te pytania często niecierpliwie, oczekując przy tym odpowiedzi na nie, która nie może być zdawkowa ani pośpieszna, ale być kompetentna, merytoryczna i przekonująca¹².

Stąd jest ważnym, aby katecheta młodzieży jawił się jako osoba kompetentna, nie tylko w kwestiach teologicznych, ale także w sprawach egzystencjalnych, w problemach życiowych, potrafił słuchać i wiarygodnie odpowiadać na pytania młodzieży. Istotnym jest, rzecz jasna, odpowiednie przygotowanie merytoryczne, właściwe wykształcenie. Jednak bardziej znaczącym zdaje się być poczucie odpowiedzialności za prawdę, odpowiedzialność za drugiego człowieka. Zapisany na kartach Ewangelii dialog Jezusa z młodym człowiekiem (zob. Mk 10, 17-22) jest świadectwem tego, że **co powinien posiadać nauczyciel?** Nauczyciel, do którego ów młody rozmówca się zwraca, posiada w jego oczach szczególną wiarygodność i autorytet,

¹⁰ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 103.

¹¹ Franciszek, *Przemówienie do przedstawicieli zawodowej ligi futbolu amerykańskiego National Football League* 21.06.2017. Tłum. polskie: <https://opoka.news/aktualnosci/5215> (3.01.2018).

¹² Por. M. Polak, *Katecheta w szkole ponadgimnazjalnej*, w: J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych. Część II. Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2007, s. 202-208.

autorytet moralny. Młody człowiek oczekuje od Niego prawdy – i przyjmuje Jego odpowiedź jako wyraz prawdy zobowiązującej¹³.

Ta prawda, której istotną część stanowi wartość *fair play*, jest nieraz bardzo trudna i powoduje u młodych ludzi bunt. Stawia bowiem wymagania, które wiążą się z przemyśleniem dotychczasowego życia, z podjęciem wyzwań i bolesną przemianą. Ale prawdziwe dobro musi kosztować, czego zresztą młodzi ludzie są świadomi, mając niejako zdrowy instynkt, gdy chodzi o wartości. Poszukują, niekiedy podświadomie kogoś, kto pomoże im te pragnienia zrealizować, gdyż rozdźwięk pomiędzy upragnionymi wartościami i ich realizacją w życiu bywa często bardzo bolesny.

Jak wskazano powyżej okres młodości to czas o wiele szerszego niż życie rodzinne życia wspólnotowego. Jedną z nich jest zdolność do budowania pośród uczennic i uczniów wspólnoty wartości¹⁴. Dla młodych bowiem grupa rówieśnicza czy wspólnota stanowi bardzo ważny punkt odniesienia. Turaj „przestrzenie spotkania i refleksji stanowią przede wszystkim żywe grupy młodzieży. W takich grupach może wzrastać poczucie, że w przeciwieństwie do codziennych doświadczeń rutyny, anonimowości, biurokracji i nudy możliwe jest inne, nacechowane własną odpowiedzialnością życie. W takich grupach mogą młodzi ludzie pielęgnować takie wartości, które są dla nich ważne”¹⁵.

Szkolna i parafialna katecheza młodzieży stanowi dobrą okazję do tworzenia małych wspólnot, w których katechizowani mogli będą zrealizować swoje głębokie pragnienia np. zaangażowania społecznego, solidarności, pomocy drugiemu człowiekowi czy także pragnienie uczciwego życia, uczciwej rywalizacji. Takie wspólnoty mogą powstawać jako tzw. szkolne koła zainteresowań czy jako małe grupy w parafii. Niezmiernie istotnym dla katechety powinny być kontakty z uczniami poza szkolnymi lekcjami. W ten sposób może on w innych małych wspólnotach, czy to w szkole czy w parafii, pogłębiać ducha wspólnoty, wzmocnić poczucie przynależności do określonego kręgu wartości i pomóc te wartości kształtować i według nich żyć. Działania te będą z kolei wpływały także na lekcje religii, gdyż dobre kontakty z uczniami poza lekcjami, a zwłaszcza wspólnie podejmowane działania w małych grupach pogłębiają także wspólnotowy charakter klasy i pozwalają dostrzec w katechezie nie tylko nauczyciela, ale także przyjaciela, który towarzyszy na drogach życia i wspiera w rozwoju¹⁶.

Działanie osoby powinno wynikać z jej tożsamości. Jest ono bowiem realizacją siebie i ukazuje świat wyznawanych zasad, przyjmowanych wartości. Dlatego poszczególnych działań i ich charakteru nie można odizolować od całej osobowości i postawy człowieka. Aby zatem móc postępować uczciwie, a we wzajemnej rywalizacji stosować regułę *fair play* potrzeba ukształtowania takiej osobowości, która będzie źródłem wspomnianych sposobów działania. W tym kształtowaniu osobowości bardzo dużą rolę odgrywa wychowanie, które dokonuje się w rodzinie i w szkole. Dla chrześcijan jego istotną częścią jest katecheza. Stąd jednym z ważniejszych zadań zarówno katechezy szkolnej, jak i rodzinnej jest wychowywanie dziecka i młodego człowieka do takich wartości, z których będzie wynikać stosowanie w różnych obszarach życia zasady *fair play*. Każde z tych środowisk posiada bowiem właściwe sobie możliwości i wnosi niezastąpiony wkład w całokształt formowania dojrzałej osobowości

¹³ Por. M. Polak, *Pedagogiczna postawa wychowawcy-trenera według biblijnego dialogu Jezusa z młodym człowiekiem (Mk 10, 17-22)*, w: J. Kistorz, A. Rogowska (red.), *Osobowość trenera-wychowawcy w kulturze fizycznej*, Opole 2015, s. 180-181.

¹⁴ Por. A. J. Nowak, *Katecheta – animator wspólnoty*, w: M. Majewski (red.), *Postawy katechetów*, Kraków 1996, s. 86-96.

¹⁵ J. Müller, *Pastoraltheologie. Ein Buch für Studium und Seelsorge*, Graz 1993, s. 140.

¹⁶ Por. M. Polak, *Katecheta gimnazjalny*, w: J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym. Część II. Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2007, s. 336-337.

ludzkiej, która stoi u podstaw postępowania zgodnego z zasadą uczciwości, nazywaną zwłaszcza w sporcie i na innych płaszczyznach międzyludzkiej rywalizacji zasadą *fair play*.

Literatura

1. Charytański J., *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992.
2. Franciszek, *Przemówienie do przedstawicieli zawodowej ligi futbolu amerykańskiego National Football League* 21.06.2017. Tłum. polskie: <https://opoka.news/aktualnosci/5215> (3.01.2018).
3. Głaz S., *Doświadczenie religijne*, Kraków 1998.
4. Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994.
5. Majewski M., *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Kraków 1995.
6. Majewski M., *Tożsamość katechezy integralnej*, Kraków 1995.
7. Ministerstwo Edukacji Narodowej, *O wychowaniu w szkole*, „Biblioteczka Reformy” z. 13, Warszawa 1999.
8. Müller J., *Pastoraltheologie. Ein Buch für Studium und Seelsorge*, Graz 1993.
9. Nowak A.J., *Katecheta – animator wspólnoty*, w: M. Majewski (red.), *Postawy katechetów*, Kraków 1996, s. 86-96.
10. Polak M., *Katecheta gimnazjalny*, w: J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym. Część II. Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2007, s. 328-347.
11. Polak M., *Katecheta w szkole ponadgimnazjalnej*, w: J. Stala (red.), *Wychowanie młodzieży na poziomie szkół ponadgimnazjalnych. Część II. Wychowanie religijne i katecheza*, Tarnów 2007, s. 185-212.
12. Polak M., *Pedagogiczna postawa wychowawcy-trenera według biblijnego dialogu Jezusa z młodym człowiekiem (Mk 10, 17-22)*, w: J. Kostorz, A. Rogowska (red.), *Osobowość trenera-wychowawcy w kulturze fizycznej*, Opole 2015, s. 177-186.
13. Polak M., *Wprowadzenie w doświadczenie życia i wiary w katechezie rodzinnej*, w: J. Stala, E. Osewska (red.), *W poszukiwaniu katechezy rodziców. Studium teoretyczno-empiryczne*, Tarnów 2008, s. 207-218.

Summary

Family and school catechesis in the process of shaping *fair play* attitudes

The application of the fair play principle in various areas of interpersonal competition results from the human attitude. This attitude is shaped by the system of values that the person accepts. This system of values is shaped especially during childhood and youth. Family and school play an important and irreplaceable role in this process. The family is a privileged place of education through experience; the school is a privileged place for gaining motivation to live the values in life. For Christians, these two environments are also very important places of catechesis. Therefore, family and school catechesis fulfil an important role in the process of upbringing to values. This article focuses on the presentation of the role and importance of family and school catechesis in the process of shaping fair play attitudes.

ks. dr hab. Mieczysław Polak prof. UAM – profesor w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Prawa Kanonicznego Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu; przewodniczący

stowarzyszenia pastoralistów Europy Środkowej i Wschodniej (Post-Netzwerk der mittel- und osteuropäischen Pastoraltheologinnen und Pastoraltheologen); autor książek: *Parafia dzisiaj. Podstawy i kierunki duszpasterskiej odnowy* (Poznań 2007); *Auf dem Weg zu einer christlichen Ehe und Familie* (Poznań 2008); *Mistagogia w duszpasterstwie Kościoła* (Poznań 2012); *Od teologii do eklezjologii pastoralnej. Zagadnienia fundamentalne* (Poznań 2014); *Prezbiterologia pastoralna. Pastoralna tożsamość współczesnego kapłana* (Poznań 2016); redaktor czasopisma naukowego „Teologia Praktyczna” oraz międzynarodowej serii wydawniczej „Pastoraltheologische Hefet; autor ponad 70 artykułów naukowych i popularno-naukowych z zakresu teologii pastoralnej, duszpasterstwa rodzin i katechetyki.